

Sungur Ağa Camii'nin ahşap kapı kanatları

de kalan ve bütün cephelere yansıyan sivri kemerler Ortaçağ Anadolu mimarlığında karşılaşılmayan bir detaydır. Caminin yok olan üst örtüsünün taşıdığı anlaşılan bu kemerlerle yapının dıştan algılanması sağlanmıştır. Gerek taşıyıcı ayaklarla gerekse kubbelele ana mekânın dışa yansması Osmanlı mimarlığının karakteristik özelliğidir. Sungur Ağa Camii bu özelliğiyle Bursa Ulucamii için bir prototip oluşturmaktadır.

Sungur Ağa Türbesi. Sungur Ağa Camii'nin doğu cephesinde taçkapının güneyinde caminin beden duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Türbe, sekizgen bir kaide üzerinde yükselen çokgen gövde ve bunu örten bir külâhtan oluşmuştur. Kaideden gövdeye geçişte taşkın mukarnaslı bir friz kullanılırken sekizgen gövdenin üst kısmı mukarnaslı üçgen çıkıntılarla onaltıgene dönüşmüş ve yapı onaltıgen bir külâhla örtülmüştür. Sekizgen gövdenin onaltıgene dönüşmesi Anadolu mimarisinde ender görülen bir uygulamadır. Bu tarz bir düzenleme Hudâvend Hatun Kümbeti'nde de görülmektedir. Sıra dışı iki örneğin de aynı şehirde olması tesadüf olmaktan çok uzaktır. Dolayısıyla her iki yapıda da aynı ustaların çalıştığı sonucuna varmak mümkündür. Cami ile aynı tür kesme taş malzemeden inşa edilen türbenin pencere lentosunda, yer yer taçkapıda ve yapının onaltıgen yüzeyini çepeçevre dolayan kuşakta mermer kullanılmıştır. Türbe, doğu cep-

hesinde yer alan pencere ile aydınlanırken batıdaki pencere caminin harimiyle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca türbenin güney cephesinin sağ üst köşesine sonradan küçük, basit bir pencere daha açılmıştır. Yapının kuzey cephesini kaplayan taçkapı, basık kemerli bir açıklık üzerinde yükselen mukarnaslı bir yaşmakla bunu saran sivri kemerden oluşmuştur. Oldukça yıpranmış olan taçkapıda kitâbe için ayrılan mermer panolar boş bırakılmış, basık kemerli giriş açıklığı doğudaki pencere gibi sonradan blok taşlarla kapatılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Gabriel, *Monuments turcs d'Anatolie*, Paris 1931, I, 131-132; a.mlf., *Niğde Türk Anıtları* (trc. A. Akif Tütenek), Ankara 1962, s. 36; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 201; Uğur Tanyeli, "Batılılaşma Dönemi Öncesinin Türk Mimarlığında Batı Etkileri (14.-17. Yüzyıl)", *Türk Kültüründe Sanat ve Mimari* (haz. Mehmet Saçlıoğlu – Gülsün Tanyeli), İstanbul 1993, s. 158-161; Kemal Göde, *Eratnallılar: 1327-1381*, Ankara 1994, s. 31; Ömür Bakırcı, "Niğde Sungurbey Camisi'nin Taçkapı ve Pencereleeri İçin Bazı Düşünceler", *Celal Esad Arseven Anısına Sanat Tarihi Semineri Bildirtileri, 7-10 Mart 1994*, İstanbul 2000, s. 73-84; Mehmet Özkarcı, *Niğde'de Türk Mimarisi*, Ankara 2001, s. 50-72; Zeynep Demircan, *Orta Anadolu'daki İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri* (yüksek lisans tezi, 2003), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 157-186; Baha Tanman, "14. ve 15. Yüzyılların Anadolu Türk Mimarlığında Gotik Etkiler", *Afişe Batur'a Armağan: Mimari ve Sanat Tarihi Yazıları*, İstanbul 2005, s. 213-225; M. Zeki Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *VD*, sy. 5 (1962), s. 62-64; A. Akif Tütenek, "Niğde'de Sungur Bey Camii Doğru Duvarında Farsça Pir Ahmet ve Kasım Hanlarla Sungur Beyle İlgili İki Kitâbe", *TTK Bildirtiler*, VII (1972), I, 402-404; Hüdevendigar Akmaydalı, "Niğde Sungur Bey Camii", *VD*, sy. 19 (1985), s. 147-178.

ZEYNEP DEMİRCAN

SUNÎ TOHURLAMA

(bk. İLKÂH).

SUN'ÎZÂDE MEHMED EMİN

(bk. SEYYİD MEHMED EMİN EFENDİ).

SUN'ULLAH EFENDİ

(ö. 1021/1612)

Osmanlı şeyhülislâmı.

960 (1553) yılında İstanbul'da doğdu. Kanûnî Sultan Süleyman devri kazaskerlerinden İskilipli Molla Câfer Çelebi'nin oğludur. Babasından ve Zenbillizâde Fudayl Çelebi'den ders aldıktan sonra amcazade-

si olan Ebüssuûd Efendi'ye intisap ederek 977'de (1569) ona mü'lâzım oldu. Ardından müderrislik görevine başladı. İlk olarak 978 Ramazanında (Şubat 1571) 40 akçeyle Beşiktaş'ta Hayreddin Paşa Medresesi'ne tayin edildi. Muharrem 984'te (Nisan 1576) Mahmud Paşa Medresesi'ne müderris oldu. Şevval 987'de (Aralık 1579) Zemaşerî'nin Bakara sûresi tefsiri üzerine bir risâle yazdı. Bu risâle muhtemelen, 1580'de Şah Sultan Medresesi'ne tayini için dersîâm olarak hazırlayıp camide takrir ettiği bir deneme dersi mahiyetindeki çalışmasının yazılı şeklidir. Şâban 988'de (Eylül 1580) Hangâh Medresesi, Şâban 990'da (Eylül 1582) Sahn-ı Semân Medresesi müderrisliğine getirildi. Sonuncu görevi üç yıl kadar sürdü. Bu sırada, Kasımpaşa Kullaksız Mezarlığı'nda yahudilerin gürültü yaparak müslümanları rahatsız etmeleri üzerine III. Murad'ın 17 Cemâziyelevvel 993 (17 Mayıs 1585) tarihli fermaniyle açılan tahkikatı Galata kadısı ve Beyazıt mütevellisiyle birlikte yürüttü (BA, MD, nr. LVIII, hk. 111/103). Şevval 993'te (Ekim 1585) Şehzade Medresesi'ne, Şâban 996'da (Temmuz 1588) Üsküdar Vâlide-i Atik Medresesi'ne müderris oldu.

Sun'ullah Efendi bundan sonra geleneğe uygun biçimde kadılık mesleğine geçti. Bursa'da çıkan büyük bir yangın üzerine Ebüssuûdzâde Mustafa Efendi'nin yerine Zilkade 998'de (Eylül 1590) Bursa kadılığına tayin edildi. Ardından sûratle ilerleyerek Cemâziyelâhir 999'da (Nisan 1591) Edirne ve 20 Receb 1000'de (2 Mayıs 1592) İstanbul kadılığına getirildi. Aynı yıl içinde 9 Şevval'de (19 Temmuz) Anadolu kazaskeri, 13 Şevval 1001'de (13 Temmuz 1593) Rumeli kazaskeri oldu. Bu görevde iken Rumeli kazaskeri divanında tutulan sicil İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi'ndedir (Rumeli Kazaskerliği, nr. 21). III. Mehmed'in cülûsunda padişaha biat eden erkân arasında Rumeli kazaskeri olarak yer aldı. Cülûsu müteakip yapılan görev değişiklikleri sırasında azledildi, ancak emekli ücretinden başka hil'at giydirilerek gönülü alındı. Ayrıca Muharrem 1007'de (Ağustos 1598) emekli ücretine 50 akçe zam yapıldı.

İlimiye mesleğindeki kademeleri tamamladıktan sonra Hoca Sâdeddin Efendi'nin vefatı üzerine 12 Rebülevvel 1008'de (2 Ekim 1599) şeyhülislâm oldu. Şeyhülislâmlığı döneminde sosyal meseleler yanında siyasî konularda da ağırlığını hissettirdi. Tarihçi Selânikî, dürüstlüğüne çok takdir ettiği Sun'ullah Efendi'nin toplumun nizam ve intizamı için ısrarla üzerinde durduğu hususları etraflıca anlatır. Bunlar

arasında vakıfların idaresindeki israfın, kadınların çarşı ve pazarlarda rastgele gezmelerinin önlenmesi, rüşvetin yasaklanması, saraylı kadın ve hadımların idareye müdahalelerine engel olunması, paranın değerinin korunması, bozulmuş olan ilmiye mesleğine çekidüzen verilmesi konuları öne çıkar.

Bu sırada saraya ve özellikle Vâlide Safiye Sultan'a yakınlık peyda eden Kira Kadın'ın (Esparanzo Malchi) iltizam ve gümrükleri ele geçirmesi yüzünden zarara uğrayan sipahilerin çıkardığı hadiselerde onların taraftarı olarak rol oynadı. Sipahilerin başlarını talep ettikleri kimselerin katli için fetva vermediyse de sürgüne yollanabileceklerini bildirdi. Ancak çıkan olayların kontrolünü sağlayamadı, Kira Kadın ile iki oğlu öldürüldü. Bu yüzden vâlide sultan tarafından sipahileri tahrikle suçlandı. Sun'ullah Efendi'nin etkin rol üstlendiği diğer bir konu Eflak voyvodalığı meselesiyle ilgilidir. 1009'da (1601) Eflak Voyvodası Mihai (Mihai Viteazul) ve elçisi Dimo'nun yanlış davranışları ve birçok müslümanın ölümüne sebep olmaları yüzünden haklarında fetva istendiğinde Sun'ullah Efendi, Mihai ve elçisinin ahd ve emanının şer'an makbul olmadığı, katli ve tenkil olunmalarının vâcip olduğu şeklinde sert bir fetva verdi, bunun üzerine elçi öldürüldü. Bu uygulama daha sonra tartışmalara yol açtı, hatta Sadrazam İbrâhim Paşa bu şekildeki uygulamadan çok rahatsız olarak durumu padişaha bildirdi. Sun'ullah Efendi'nin, merkezî idareyi çok meşgul eden Karayazıcı Abdülhalim'in affı, ayrıca ona görev verilmesinde de etkili olduğu bilinmek-

tedir. Karayazıcı daha sonra karışıklıklar çıkarınca Sun'ullah Efendi ağır eleştirilere mâruz kaldı. Sonunda 2 Safer 1010'da (2 Ağustos 1601) görevinden azledildi. Bu azilde yeni sadrazam Yemişçi Hasan Paşa ile aralarındaki ihtilâfın önemli rol oynadığı kaydedilmektedir. Bir yıldan fazla süren mâzûliyet döneminde de Sun'ullah Efendi devlet meselelerinden uzak kalmadı. Meselâ sadâret kaymakamı Damad Halil Paşa'nın rüşvet aldığı III. Mehmed'e arz edince Halil Paşa görevinden alınarak Sa-atçı Hasan Paşa kaymakamlığa getirildi. Anadolu'da karışıklıkların artması üzerine Hasan Paşa azledilince yine Sun'ullah Efendi ile sıkı temasta olan Güzelce Mahmud Paşa kaymakam oldu.

Sun'ullah Efendi 22 Receb 1011 (5 Ocak 1603) tarihinde ikinci defa şeyhülislâmlığa getirildi, ancak otuz dört gün sonra 25 Şâban'da (7 Şubat) azledildi. Bunun sebebi Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa aleyhindeki faaliyetleridir. Bu çekişme sırasında Sun'ullah Efendi ve Güzelce Mahmud Paşa sipahilere, Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa yeniçerilere dayandı. Hasan Paşa, fitnenin sebebinin Sun'ullah Efendi olduğunu belirterek onun asıl hedefinin hilâfet makamı olduğuna, yeniçerilerin de onun ortadan kaldırılmasını veya Rodos'a sürülmesini istediklerine dair bir telhis hazırladı. Gelen hatt-ı hümayunda görevden alınıp Rodos'a sürülmesi emredildi. Durumu önceden haber alan Sun'ullah Efendi gizlendi, bu arada hakkında saltanata geçmek istediği şeklinde dedikodular yayılmaya başladı. Bununla birlikte sipahi isyanını bastıran Yemişçi Hasan Paşa'nın bir süre sonra azledilmesi ve idamı üzerine önemli bir rakibi ortadan kalkan Sun'ullah Efendi yeniden güç kazandı ve III. Mehmed'in vefatı, yerine oğlu I. Ahmed'in cülûsunun (Aralık 1603) ardından 10 Muharem 1013'te (8 Haziran 1604) üçüncü defa şeyhülislâm oldu. Bu dönemde yine çeşitli idarî ve askerî kararlarda, toplanan meşveret meclislerinde etkin rol oynadı. Özellikle Sadrazam Derviş Paşa ile karşı karşıya geldi. Hatta 1015 Saferinde (Haziran 1606) yapılan bir meşverette I. Ahmed ile tartıştı. Sefer için hazırlanan ordunun hareket etmesi gerektiğini, ayrıca erzak temini için geliri doğrudan padişahın şahsî masraflarına ait olan Mısır hazinesinden para takviyesini istedi; padişah ise bunu reddetti. Muhtemelen bu olaydan dolayı şeyhülislâma karşı olan kırgınlığını da aynı meşverette ordu ile sefere gitmesi için kendi aleyhine davrandığı kaanaatindeki yeni sadrazam Derviş Paşa'nın

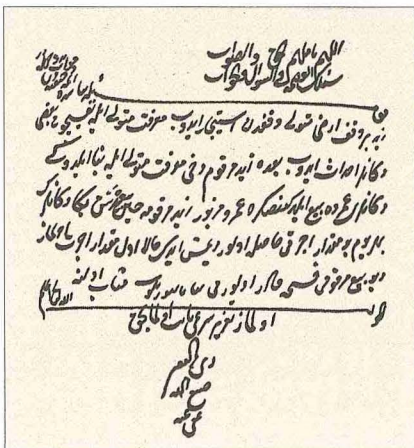
devreye girmesi sonucu onu azletmekle gösterdi (22 Rebûlevvel 1015 / 28 Temmuz 1606). Fakat bu mâzûliyet dönemi kısa sürdü. Ebûlme'yâmin Mustafa Efendi'nin vefatı üzerine 22 Receb 1015'te (23 Kasım 1606) yeniden şeyhülislâm oldu. Bu tercihte I. Ahmed'in Derviş Paşa'ya karşı olan tavri etkili oldu. I. Ahmed onunla yaptığı görüşmede Derviş Paşa'nın icraatının yetersizliğinden yakındı ve yerine kimin getirilmesi gerektiği konusunda ona danıştı. Sonuçta sadrazamlığa Sun'ullah Efendi'nin etkisiyle Kuyucu Murad Paşa getirildi. Fakat bir süre sonra Sun'ullah Efendi, Kırım hanlığına tayin meselesine karışması ve devlet adamlarıyla ters düşmesi yüzünden I. Ahmed tarafından tekrar azledildi (20 Safer 1017 / 5 Haziran 1608). Bundan sonra inzivaya çekilen Sun'ullah Efendi 1020'de (1611) hacca gitti. Döndükten bir süre sonra 8 Safer 1021'de (10 Nisan 1612) vefat etti. Fâtih Camii'nde Aziz Mahmud Hüdâyî'nin kıldırıldığı cenaze namazının ardından Kırkçeşme'de Hüsâm Bey Mescidi'nde yol kenarına, daha önce vefat eden büyük oğlu Mehmed Çelebi'nin mezarı yanına defnedildi.

Sun'ullah Efendi'nin içinde bulunduğu bu hadiseler ilmiye teşkilâtı kadar Osmanlı siyasi ve askerî tarihini de etkilemiş, özellikle yeniçerilerle sipahiler arasında düşmanlığın artmasında rol oynamıştır. Onun saltanata alternatif biri gibi gösterilmiş olması da siyasi gücü hakkında fikir verir. Kaynaklarda dürüst, samimi, azli pahasına da olsa doğruyu söylemekten çekinmeyen bir âlim olduğu belirtilir. Döneminin ricâlini şiddetle eleştirmesiyle meşhur Âfî Mustafa Efendi, Sun'ullah Efendi'den hep takdirle bahsetmiştir. Selânikî, Atâî, şair Cinânî, Koçi Bey de ondan sitayişle söz etmiş, Hasanbeyzâde, Naîmâ gibi bazı tarihçiler Sun'ullah Efendi'nin etrafındakilere çabuk inandığını, bu yüzden Karayazıcı ve Kırım Hanlığı meselelerinde hata ettiğini belirtmiştir. Sun'ullah Efendi'nin çeşitli konularda verdiği fetvaları içeren standart, tertipli, henüz basılmamış bir fetva mecmuası bulunmaktadır (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 502). Ayrıca yer yer fetvalarının asıllarına da rastlanmaktadır (İpsirli, sy. 13 [1987], s. 228-256). Sun'ullah Efendi'nin münşeât mecmualarında çeşitli mektupları yanında şiirleri de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 18155, s. 4; Selânikî, *Târîh* (İpsirli), I, 235, 270, 279, 323, 342; II, 525-526, 574, 652, 691, 850, 854-855, 860-861; Âfî Mustafa Efendi, *Mevâidü'n-nefâis fi kavâidü'l-mecâ-*

Sun'ullah Efendi'nin bir fetvası (İlmiyye Salnâmesi, s. 423)

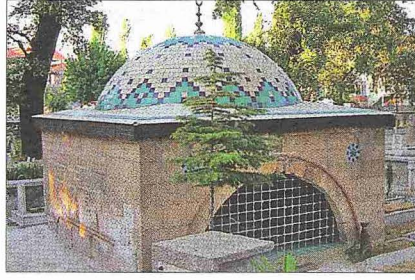

SUN'ULLAH EFENDİ

lis, İstanbul 1956, s. 102-109; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, II, 552-557; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târih* (haz. Şevki Nezihi Aykut), Ankara 2004, II, tür.yer.; Mehmed b. Mehmed er-Rûmî (*Edirneli*)'nin *Nuhbetü'l-tevârih ve'l-ahbâr'ı ve Târih-i Âli Osmân'ı* (haz. Abdurrahman Sağırli, doktora tezi, 2000), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, II. kısım, s. 108; Koç Bey, *Risâle* (Aksüt), s. 35-36; Naîmâ, *Târih*, I, 247-249, 310, 393, 446-448, 450; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 39-42; *Sicill-i Osmânî*, III, 233-234; *İlmiyye Sahnâmesi*, s. 422-426; Mehmet İpşirli, "Şeyhülislam Sun'ullah Efendi", *TED*, sy. 13 (1987), s. 209-256; R. C. Reep, "Şun' Allah", *EP* (İng.), IX, 873-874.

MEHMET İPŞİRLİ

Sun'ullah Gaybî'nin Kütahya'daki türbesi

SUN'ULLAH GAYBÎ

(ö. 1087/1676'dan sonra)

Mutasavvıf-şair.

Kütahya'da doğdu. *Sohbetnâme* adlı eserinde 1059'da (1649) İstanbul'a giderek Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi'ye intisap ettiğini belirtir. Bu sırada yirmi-yirmi beş yaşlarında olabileceği düşüncesinden hareketle 1034-1039 (1624-1629) yılları arasında doğduğu söylenebilir. Babası Kütahya'da müftülük yapan ve Müftü Derviş diye tanınan Ahmed Efendi, Elmalılı Sinân-ı Ümmî'nin halifesidir. Dedesi Şeyh Beşir Efendi, Çavdar Şeyhi lakabıyla tanınır. Sünbülüyye tarikatının piri Sünbül Sinan'ın halifesi olan büyük dedesi Kalburcu Şeyhi Pîr Ahmed'in *Burhânü'l-elhân fi hükmi't-teganî ve'd-deverân* adlı bir risâlesi bulunmaktadır. *Sohbetnâme*'deki bir ifadeden Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi'nin Sun'ullah'ın babasını tanıdığı anlaşılmaktadır. Tahsilini muhtemelen çocukluk ve gençlik dönemlerini geçirdiği Kütahya'da yapan Sun'ullah Gaybî, İstanbul'a babasının tavsiyesi üzerine İbrâhim Efendi'ye intisap etmek için gitmiş olmalıdır. *Biatnâme*, *Rûhu'l-hakîka*, *Risâle-i Esmâ* ve *Mekürimü'l-ahlâk* gibi risâlelerinde dinî ilimlere dair önemli eserleri kaynak olarak kullanması onun iyi bir eğitim aldığı göstermektedir.

İbrâhim Efendi'nin 1065'te (1655) vefatından sonra Kütahya'ya dönerek Bayramî-Melâmî (Hamzavî) çizgide eserler telif eden Sun'ullah Gaybî'nin 1076'da (1665) tekrar İstanbul'a gidip bir süre kaldığı, bir dönemde Yâr Ali b. Siyâvuş'un Farsça *Makâşidü'l-ayniyye* adlı eserini tercüme ettiği belirtilir (Uzunçarşılı, s. 235). Ancak kendisi eserlerinde İstanbul'a gittiğinden bahsetmemektedir. Adı geçen eserin tercümesi (*Makâsid-ı Envâr-ı Gaybiyye*, İÜ Ktp., TY, nr. 2233) Abdülmecid Sivâsî'ye aittir. Gaybî'nin ölüm tarihi belli değildir.

Son eseri *Risâle-i Esmâ'yı* 1087'de (1676) yazmış olduğuna göre bu tarihten sonra vefat etmiş olmalıdır. Kütahya Musallâ Kabristanı'nda bulunan türbesi şehrin önemli ziyaretgâhlarındandır.

Sun'ullah Gaybî eserlerinde mensup olduğu iki ayrı tarikatın silsilesini kaydeder. Buna göre Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi yoluyla Bayramî-Melâmî, Kütahya'daki Balıklı Tekkesi'nin kurucusu ve babasının pîrdaşı Muslihuddin Efendi yoluyla Halvetî tarikatına mensuptur. Bazı mecmualarda Gaybî Dede ve Gaybî Baba şeklinde anılarak Bektaşî-meşrep, bazılarında Hurûfî diye gösterilir. Rıza Tefvik, bazı gazelleri ve "Keşfü'l-gitâ" adlı manzumesinden hareketle onun Hurûfî olduğunu söylerse de bu yanlıştır. Nitekim kendisi *Risâle-i Esmâ*'da zikir anlayışıyla ilgili bilgi verirken tarikat silsilelerini "silsile-i Muhammediyye" şeklinde tanımlar, Halvetî ve Bayramî-Melâmî silsilelerini kaydeder. *Biatnâme*'de Bayramî-Melâmî silsilesini "silsiletü'z-zehab" olarak nitelendirir.

Sun'ullah Gaybî, Türk tasavvuf şiirinin önemli temsilcilerinden biridir. M. Fuad Köprülü onu Yunus Emre takipçileri arasında sayar. Hüseyin Vassâf, Sun'ullah'ın adının tezkirelerde zikredilmemesini mensup olduğu Bayramî-Melâmî geleneğine karşı olumsuz tutum dolayısıyla kendisini gizlemesine bağlar. Rıza Tefvik ise onu basit ve açık bir Türkçe ile felsefî konuları işleyebilen nâdir şairlerden biri diye nitelendirir. Gaybî çoğunluğunu aruz, bir kısmını hece vezniyle yazdığı şiirlerinde tecessül, devir nazariyesi ve insân-ı kâmil düşüncesi gibi tasavvufun temel konularını işlemiştir. *Risâle-i Halvetiyye* ve *Bayramiyye*'nin giriş cümlelerinden Kütahya'da mülhidlik ve zındıklıkla itham edildiği anlaşılan Sun'ullah Gaybî hayatının sonlarına doğru yazdığı bazı risâleleri bu yanlış an-

laşılmayı ortadan kaldırmak için kaleme almıştır. Devir nazariyesini anlattığı doksan dokuz beyitlik "Keşfü'l-gitâ" manzumesi tasavvufî çevrelerde çok tanınmıştır.

Eserleri. 1. *Divan*. İlahî, na't, devriye, şathiye, mi'râciyye ve münâcât türü 115 manzumeyi ihtiva eder. Gaybî ve divanı üzerine Bilal Kemikli tarafından hazırlanan doktora tezi (1998, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) basılmıştır (İstanbul 2000). Divanın biri eksik ve hazırlanması bilinmeyen iki neşri daha bulunmaktadır (İstanbul 1963; haz. Abdurrahman Doğan, İstanbul 2001). Kemikli neşrinin baş tarafında "Keşfü'l-gitâ" manzumesi de yer almaktadır. 2. *Sohbetnâme*. 1059-1065 (1649-1655) yılları arasında Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi'nin sohbetlerine katılan Gaybî, İbrâhim Efendi'den dinlediği sözleri derleyerek bu kitabı telif etmiştir. Bir-iki cümlelik 560 paragraftan meydana gelen eser İbrâhim Efendi'nin hayatı, tasavvuf anlayışı ve çevresine ilişkin en sağlam bilgileri vermesinin yanında dönemin dinî-içtimai tarihine de ışık tutacak önemli bir kaynaktır. Eserin 1071 (1660) tarihli müellif hattı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3137/1). 3. *Tarîku'l-hak fi teveccühi'l-mutlak*. İnsân-ı kâmil nazariyesi çerçevesinde kaleme alınmıştır (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3137/2). 4. *Rûhu'l-*

Sun'ullah Gaybî'nin *Sohbetnâme* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 3137/1)

